

Foto: Anita van Dooren.

FC Uilenbal: een samengesteld gezin

Door: Anita van Dooren en Christien Hermsen

In 2018 troffen Ronald van Harxen en Pascal Stroeken in hun werkgebied in een nestkast een dubbellegsel van acht eieren van twee vrouwen aan. Hieruit kwamen zes jongen. Vijf jongen vlogen succesvol uit (Stroeken & van Harxen 2018). Records zijn er om gebroken te worden. In dit artikel doen we verslag van het succesvolle verloop van een bijzonder dubbellegsel.

steenuil

Eerste controle

In het Brabantse Heukelom trof de Uilenwerkgroep Oisterwijk bij de eerste controle op 2 mei 2019 drie uilen in een kast aan: een mannetje en twee vrouwtjes (beide met broedvlek) en maar liefst elf eieren. Alle uilen zaten achterin de kast, waarbij de kop van het mannetje onder een van de dames uit kwam gepiept. Volgens erfgeigenaar Jacques van Pelt had de man het in eerste instantie heel goed, maar zou hij het daarna heel slecht gaan krijgen.

In ons werkgebied treffen wij wel eens vaker twee broedende vrouwtjes in dezelfde nestkast aan, de afgelopen twee jaar al zeker drie keer. Maar nooit eerder zagen wij tijdens een controle drie volwassen uilen in een en hetzelfde nest. Dat alleen al vonden wij bijzonder. Eén van de vrouwtjes was geringd. Bij het nakijken van de gegevens bleek dat zij in 2018 elders in Heukelom met een ander vrouwtje zat te broeden (dat ter plekke werd geringd). Van dit legsel waren de eieren niet uitgekomen. Ook in 2019 troffen we in die kast weer twee vrouwtjes op eieren aan, beiden met broedvlek. Ook deze eieren kwamen niet uit, omdat ze niet bevrucht waren.

Twee vrouwtjes in een kast is een zeldzaam verschijnsel; van de legfels komt doorgaan niets terecht (Stroeken & van Harxen 2018).

Tweede controle

Na ons eerste bezoek waren wij benieuwd of de eieren bevrucht waren. De aanwezigheid van een mannetje gaf ons enige hoop daar op. Tot onze grote verbazing zagen wij bij de tweede controle op 11 mei dat alle elf eieren waren uitgekomen (zie foto hiernaast). Beide vrouwtjes zaten op de jongen; in een hoek lagen zes muizen op voorraad. Het mannetje was tijdens deze controle niet aanwezig. Het ongeringde vrouwtje werd bij deze gelegenheid geringd. Tijdens de eerste controle hadden we dat nagelaten om de controle zo kort mogelijk te houden. We hadden nu dus twee geringde vrouwtjes en één ongeringd mannetje.

Bij het aantreffen van het elftal voorzagen we problemen met de huisvesting. De "Brabants Landschap kasten" zijn niet berekend op gezinnen van deze omvang. Als deze jongen allemaal groot zouden worden zou het dringen worden in de spits. Lees: in hun strijd om vooraan te komen

Boven: Drie steenuilen in dezelfde kast.

Links: Elf eieren in één kast. Foto's: Anita van Dooren.

Elf jonge steenuiltjes in één kast. Foto: Anita van Dooren.

om voedsel te bemachtigen. Die middag hebben we daarom onder de nestkast die op vier meter hoogte hangt een tweede kast geplaatst. Wel met de bedoeling dat de uilen deze zelf zouden gaan vinden zodra ze zich naar buiten zouden gaan wagen. We hebben ze hierbij niet geholpen. Of dit zou gaan werken wisten we niet.

Derde controle

Bij de derde controle op 18 mei bleken de elf jongen nog steeds in leven te zijn; één kuiken was echter beduidend zwakker dan de rest. De ouderuilen waren op dat moment nergens te bekennen, maar hadden het waarschijnlijk ongekend druk met het aanvoeren van prooidieren.

Vierde controle

Zaterdag 25 mei was het kleinste (verzwakte) jong verdwenen, waarschijnlijk was het in de magen van de broertjes of zusjes beland.

Zondag 26 mei zijn de overgebleven tien jongen geringd onder toezien van Ronald van Harxen (die alleen voor dubbele cijfers overkwam) en Eveline van Dijck (YOYmedia).

Het grootste jong had een vleugellengte van 96 mm en woog 130 gr. De vleugellengte van de kleinste was 65 mm en deze woog 97 gr. Zie voor alle meetwaarden tabel 1. Hun leeftijd werd op basis van deze gegevens op 22 dagen geschat. Ze zaten met zowel gewicht als vleugellengte wel allemaal onder de referentiewaarden in de Handleiding broedbiologisch onderzoek steenuil (Van Harxen & Stroeken 2016). Alle jongen waren verder in goede conditie: ze krijsten er op los en waren enorm fel. Deze felheid spreidden ze bij alle controles ten toon. Door ze in een grote doos te zetten kalmeerden ze enigszins. Het advies van Ronald was om de kasten bij een volgende controle extra schoon te maken.

Vijfde controle

Tijdens de controle op 1 juni waren er nog negen uiltjes in leven. Eén was onthoofd onder de nestkast teruggevonden door de erfbewoner. Het advies om de kast tussentijds schoon te maken was niet voor niets geweest. Het was een enorme

Kleine wasjes, grote wasjes...

Vervuilde kast en uiltjes.

Opvangkrat voor gevallen uiltjes. Foto's: Anita van Dooren.

Ringnummer	26 mei vleugellengte	26 mei gewicht	1 juni gewicht	8 juni gewicht	15 juni gewicht	21 juni gewicht
3838082	96	130	141	152	157	
3838083	84	113	131	137	144	
3838084	81	110	verdwenen			
3838085	83	102	119	111		
3838086	76	103	132	139	155	156
3836017	90	127	153	160	163	173
3836018	93	130	149	148	155	168
2836019	95	113	148	161	178	
3836020	65	97	110	144		
3836021	96	119	dood			
Gem. gewicht		114	135	144	159	166
leeftijd	22	22	27	34	41	47
Gewicht ijklijn		137	144	148	150	

Tabel 1. Meetgegevens van de nestjongen uit het dubbelleghsel.

drekende in de kast en het stonk enorm; de jongen waren besmeurd met schijt. Hierdoor besloten we niet alleen de kast maar ook de jongen een schoonmaakbeurt te geven door ze in een emmer met lauwwarm water af te spoelen en met een doek te drogen. Zonder deze ingreep waren ze waarschijnlijk door onderkoeling gestorven.

Jacques van Pelt (erfbewoner) plaatste een plastic krat op de onderste kast, deze verzwaarde hij met bakstenen zodat deze niet van de kast af zou waaien. De bedoeling van dit krat was dat jongen die van de broedkast af zouden vallen niet meteen op de grond zouden belanden.

Zesde tot negende controle

Op 8 juni troffen we acht jongen aan, verdeeld over beide kasten. Ze zijn dan ongeveer 5 weken oud. De uiltjes maakten dus gebruik van de twee kasten en hebben deze zelf gevonden. Op de wildcamerabeelden konden we zien dat niet alleen de ouderuilen af- en aanvlogen, maar dat ook de jongen vanaf de camera op de kast vlogen, en van de ene op de andere kast. Op 15 juni hebben we het kratje daarom weer weggehaald. Tijdens de daarop volgende wekelijkse controles waren

er steeds minder jongen in de kasten aanwezig. Op 29 juni constateerden we dat alle jongen uitgevlogen waren. We vonden geen dode uiltjes meer in de kasten of in de omgeving.

Overzicht controles

2 mei	drie uilen, elf eieren
11 mei	alle elf eieren uitgekomen
18 mei	elf jongen, waarvan één zwak
25 mei	kleinste jong verdwenen
26 mei	tien uiltjes geringd
1 juni	een dood, negen over
8 juni	een uil verdwenen, acht uiltjes in de kast
15 juni	zes uiltjes in de kast
21 juni	drie uiltjes in de kast
29 juni	acht uiltjes succesvol uitgevlogen

Wildcamera

Op de camerabeelden zagen we de ouderuilen druk in de weer met prooien; waaronder ook veel regenwormen en insecten. Later vonden we ook veren in de kast waaronder die van de grote bonte specht. Dat is toch een grote prooi voor een steenuil.

De uitgevlogen uiltjes gebruiken beide kasten.
Foto: Uilenwerkgroepen Oisterwijk.

De erfeigenaar wordt bedankt voor zijn gastvrijheid.
Foto: Uilenwerkgroepen Oisterwijk.

Omdat alleen de vrouwtjes geringd waren dachten wij ook het mannetje op de beelden goed te kunnen onderscheiden. De nachtopnamen waren echter helaas niet van goede kwaliteit. Daardoor konden wij niet altijd onderscheiden of de uilen wel of niet geringd waren. Wij zagen vaak genoeg twee ouderuilen tegelijk in beeld met prooien, maar nooit drie uilen tegelijk. Wij zijn er daarom niet zeker van dat ook het mannetje een deel van de prooiaanvoer voor zijn rekening nam.

De ouderuilen maakten gebruik van beide kasten. Het was een enorme drukte in de broedkast en soms zat een van hen op het onderste balkon. Zij droegen hun prooien over in het voorportaal waar de jongen zich luid bedelend verdrongen. Nadat enkele jongen zich verplaatst hadden naar de onderste kast zagen wij de ouderuilen alleen aanvliegen op de bovenste kast. Hoe hard de jongen in het onderste portaal ook bedelden, zij keken vooral beteuterd toe hoe dit aan hen voorbij ging. Op een gegeven moment kregen de ouderuilen het door en werden de jongen in beide kasten gevoerd.

Van het kratje dat met bakstenen op de kast was geplaatst werd volop gebruik gemaakt. Hierdoor werd voorkomen dat de jongen meteen op de grond zouden vallen. Door de stokken tegen de kast konden ze terug klauteren mochten ze onverhoopt toch naar beneden duikelen. Van beide voorzieningen maakten ze gebruik.

Wij wensen de acht uitgevlogen uiltjes een lang en voorspoedig leven toe met veel nazaten. Aan hun karakter en felheid zal het niet liggen.

Discussie

In tabel 1 staan de gewichten van de jongen weergegeven op de verschillende dagen. Van Harxen & Stroeken (2016) hebben op basis van een groot aantal metingen een ijklijn gemaakt voor het gemiddelde gewichtsverloop van steenuilenjongen tegen de leeftijd. Op 26 mei zijn alle jongen lichter dan de ijklijn: het gemiddelde gewicht ligt zelfs 23 gram lager. Op 1 juni is het verschil met de ijklijn afgenomen tot 9 gram en op 8 juni tot 4 gram. Vanaf 15 juni zijn de overblijvende jongen zelfs zwaarder dan de ijklijn.

Vermoedelijk hebben de kleinste jongen met de laagste gewichten het niet overleefd. Op 8 juni was er nauwelijks verschil met het gewicht conform de ijklijn, zodat de jongen gemiddeld genomen in een goede conditie waren. Alleen het jong met ringnummer 3838085 was in gewicht afgenomen en was bij het volgende bezoek verdwenen. Deze was eerder al buiten de nestkast aangetroffen, en toen al uitgevlogen. We hebben hier later een terugmelding van gekregen op 3,4 km van de broedlocatie. Dat broedvogels 8 jongen weten groot te brengen met een uiteindelijk bovengemiddelde conditie, zal een gunstig effect hebben op hun overlevingskansen in het eerste levensjaar. 🕒

Literatuur

- Stroeken P. & van Harxen R. 2018. Succesvol dubbelgessel bij steenuilen. Uilen 8: 66-72.
- Van Harxen R. & Stroeken P. 2016. Handleiding broedbiologisch onderzoek steenuil. STONE Steenuilenoverleg Nederland, Heiloo.

Foto: Pauline van Marle.